

Антикризовий план українського бізнесу

Сьогодні Україна постала перед безпрецедентними викликами:

- війна,
- зруйнована інфраструктура,
- масова міграція,
- майже вдвічі ослаблена економіка з низькою доданою вартістю,
- неефективна держава,
- корупція,
- хронічний брак інвестицій,
- відсутність єдиних правил та ресурсів для розвитку,

а на додачу геополітичні виклики та трансформації, енергетична криза, зростання світової інфляції – все це створює критичні ризики для існування української економіки та держави.

Таким чином, в Україні немає іншого шансу, окрім докорінно змінитися завдяки безпрецедентній згуртованості нації та зовнішній підтримці, – побудувати сучасну ефективну й безпечну державу з високою якістю життя щасливого українського суспільства. Тому ми пропонуємо впроваджувати зміни в трьох часових горизонтах:

- Reanimation: описано в даному документі, термінові дії, 3 місяці),
- Recovery: середньостроковий горизонт, відновлення економіки на всій території країни, в усіх галузях),
- Modernization / Reconstruction: планування вже зараз, реалізація протягом 5+ років, потроєння ВВП.

Цей антикризовий план має горизонт до кінця 2022 року та ґрунтується на припущенні, що інтенсивні бойові дії будуть вестися лише в окремих регіонах України. Цей план спирається на розуміння, що без швидкого відновлення економіки ефективне продовження бойових дій буде неможливим.

Мета антикризового плану – стимулювання відновлення підприємницької активності в усіх галузях, включаючи виробництво, видобувну промисловість, торгівлю, сервісні бізнеси; сприяння релокації бізнесу (в тому числі повернення на довоєнну територію); системне зниження обмежень; відновлення економічної стабільності та стійкості, прискорення лібералізації економіки.

Маємо сьогодні вихідні умови:

1. Війна продовжується і не завершиться, поки існує РФ у нинішньому форматі.
2. Економіка України у складному стані.
3. Є дефіцит ресурсів та немає гарантії отримання достатньої допомоги від партнерів.
4. Підприємці активно залучені на підтримку обороноздатності: фінансують армію та волонтерів, сам воюють.

Структура цього документу:

1. Основні проблеми
2. Поточний стан
3. Можливості, які прагнемо реалізувати
4. Два горизонти планування
5. Короткострокові заходи антикризової політики

Основні проблеми, які необхідно вирішити в рамках Антикризового плану:

- скорочення споживчого та промислового попиту на внутрішньому ринку
- скорочення замовлень на зовнішньому ринку
 - зупинка частини замовлень з-за кордону через військові ризики
 - відмова від страхування ризиків при роботі з українськими компаніями
 - перехід західних постачальників на передоплати
- руйнація ланцюжків постачання
- зруйновані виробництва
- залежність від імпорту сировини та матеріалів
- сировинний характер експорту продукції (з низькою доданою вартістю)
- недоступність (обмеженість і здороження) фінансових ресурсів для бізнесу
 - низький рівень кредитування економіки банками
- обмежена пропускна здатність логістичних коридорів в умовах морської блокади
- подорожчання палива і логістики в цілому
- скорочення ринку праці
 - масовий відтік робочої сили за кордон
 - зміна балансу робочої сили по регіонах
 - нерівномірна мобілізація працівників в розрізі індустрій, підприємств та регіонів
 - ризик неповернення частини громадян в Україну
- зростання інфляції

- валютні обмеження щодо імпорту
- заморожування інвестиційних проектів через військові ризики
- відтік капіталу (потенційно посилиться після зняття обмежень)
- відсутність стратегічної візії держави та стратегії економічних реформ

Поточний стан

1. Стан ділового середовища

Індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) сягнув найнижчої позначки з грудня 2020 року і становить 33.82 (зі 100 можливих).

Довідково: UBI показує активність бізнесу, його спроможність нарощувати обороти, створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50, це каже про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій.

Найгірші очікування у мікробізнесу (UBI 23). Найкращі – у бізнесу з довоєнним річним оборотом 50-500 млн грн (UBI 43).

2. Робота підприємств

49% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24 лютого. При цьому 6% вказують на те, що знайшли можливість навіть збільшити обороти за останні два місяці.

3. Релокація бізнесу

71% підприємств не проводили релокацію і не планують. Проте 20% провели релокацію всередині України, а 4,4% – переважно за кордон. В тому числі більше 50% IT компаній змінили місцезнаходження (13% провели релокацію за кордон). В числі індустрій, в яких більше чверті компаній релоковано, також фінансовий сектор, професійні послуги, охорона здоров'я, транспортні та складські послуги, виробництво харчових продуктів. Близько 15% компаній зі сфери ремонту автотранспорту та машинобудування планують найближчим часом провести релокацію.

4. Втрати МСБ за 100 днів активної фази війни

Загальні прямі втрати МСБ за чотири тижні війни оцінюються в **\$64-85 млрд**.

5. Як бізнес бачить перспективи 2022 року

Середній очікуваний показник обсягів реалізованої продукції у 2022 по відношенню до 2021 року становить 54%.

6. Потреба в фінансуванні

Загальні потреби МСБ у фінансуванні \$54 млрд. **32%** підприємств вважають пошук фінансування пріоритетом, **87%** мають потребу у фінансуванні.

7. Що заважає бізнесу відновлюватися:

Відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку	64%
Непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку	51%
Відсутність достатнього капіталу	29%
Зруйнованість ланцюгів постачання	25%
Клієнти (або роздрібні мережі) не розраховуються (вчасно або в принципі)	23%
Непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу	21%
Недоступність кредитних коштів, у тому числі - програми 5-7-9, кредитів під 0% тощо	21%
Неефективна, довга, дорога логістика	19%

Можливості, які прагнемо реалізувати

Короткий горизонт

- Готовність бізнес-спільнот співпрацювати з державними інституціями щодо створення Плану відновлення та модернізації України
- Побудова нових виробництв й інфраструктури з вищими показниками продуктивності, енергоефективності та кліматичної нейтральності, гнучкості (універсальності), собівартості готової продукції тощо
- Диверсифікація логістичних маршрутів та розширення пропускну здатності
- Розвиток цифрових послуг
- Усунення технічних бар'єрів щодо української продукції (імплементація директив ЄС)
- Спрощення процедур будівництва промислових об'єктів
- Впровадження сучасних систем тепло-, водо-, газо- та електропостачання у зруйнованих містах
- Приватизація транспортної інфраструктури (дороги, мости)
- Перехід на екологічні види транспорту (розвиток транспортних технологій), перехід до електротранспорту
- Організація швидкого будівництва зруйнованого житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров'я

- Створення єдиної вільної економічної зони – Україна
- Лібералізація всіх галузей діяльності бізнесу

Два горизонти планування

1. Reanimation. Що необхідно зробити на поточний момент

- **Базові рішення**
 - Створити Координаційний центр для реалізації антикризового плану, координації та контролю ЦОВВ та всіх учасників з залученням бізнес-спільнот й експертного середовища. В тому числі створити компактний мозковий центр для вироблення економічних стратегій (до 10 осіб, міністр економіки, голова економічного комітету ВР, відповідальний за економічні питання від ОП, представник НБУ та експерти від бізнесу).
 - Знизити регуляторне та податкове навантаження на бізнес
 - Скоротити не військові видатки з метою збалансування бюджету (видатки не повинні перевищувати доходи)
 - Зупинити інфляцію
 - Розширити пропускну спроможність для усунення черг на митниці
- **Активізація ділової активності**
 - Забезпечити доступ до фінансування для бізнесу (в тому числі проєктного й обіговий капітал)
 - Домовитися про безмитну торгівлю

2. Recovery. Що необхідно зробити після закінчення активних бойових дій.

- **Базові рішення**
 - Забезпечити виконання критеріїв для отримання членства в ЄС
 - Забезпечити довгострокову національну безпеку, залучати та допустити приватні інвестиції, компанії в галузь ВПК
 - Розпочати повну економічну лібералізацію (ринкова економіка, верховенство права, дерегуляція, приватизація, зниження податкового навантаження)
- **Активізація ділової активності**
 - Перезапустити внутрішній ринок капіталу (створення фондового ринку в Україні шляхом дерегуляції галузі; свобода руху капіталу)
 - Залучити приватний бізнес до створення, розвитку та утримання інфраструктури міст та регіонів
 - Переглянути торговельні угоди із країнами світу для виходу на їхні ринки

- Розпочати перемовини щодо релокації міжнародних компаній до України
- **Розвиток людського капіталу**
 - Приватизація системи освіти та науки, охорони здоров'я та соціального забезпечення
- **Дерегуляція**
 - Створити суспільну раду з дерегулювання з представників державних органів влади, бізнес-спільноти та експертів
 - Поширити декларативний принцип початку роботи на випадки, які сьогодні потребують отримання ліцензії/дозволу
 - Прибрати ліцензії та дозволи, які були переведені на декларативний принцип та не спричинили проблем для галузі
 - Запровадити мораторій на всі перевірки
 - Замінити всі інспекційні заходи страхуванням та аудитом
 - Запровадити принцип “one in two out” – на кожний новий регуляторний акт два старих мають бути скасовані.
 - Переглянути засади державного нагляду (контролю) з метою посилення відповідальності контролюючих органів
 - Забезпечити цифровізацію адміністративних процедур
 - Забезпечити належну процедуру оскарження розпорядчих документів контролюючих органів

Короткострокові заходи антикризової політики

Основи антикризової політики

1. Максимальна лібералізація економіки. Державне регулювання (централізоване ухвалення рішень, постійний моніторинг й оперативне реагування на виклики) посилюється тимчасово лише в критичних галузях:
 - Оборонно-промисловий комплекс.
 - Відновлення інфраструктури: житлової, транспортної, енергетичної.
2. В усіх сферах проводиться максимальна лібералізація, спрощення державного регулювання.
3. Зменшення частки держави в економіці шляхом податкової реформи, дерегуляції і приватизації навіть за умов воєнного положення – шанс для України на швидке відновлення.
4. Пріоритет надається модернізації, тобто побудові нової сучасної, а не відновленню старої зруйнованої інфраструктури та виробничих потужностей.

5. Мінімізація корупції та максимізація ринкових свобод, в тому числі шляхом відмови від викривлення конкуренції (будь-які преференції галузям, крім зазначених в пункті 1, та окремим компаніям).
6. Забезпечення ефективного доступу бізнесу до фінансового ресурсу, кваліфікованого персоналу тощо.

Напрями антикризової політики. ТОП-10 невідкладних заходів.

- 1. Забезпечити підприємства трудовими ресурсами**
 - 1.1. Запровадження можливості виїзду за кордон для ключових співробітників
 - 1.2. Введення системи бронювання ключових співробітників. Забезпечення простої прозорої онлайн процедури.
 - 1.3. Впровадження договірного трудового законодавства
- 2. Забезпечити перезапуск виробничих підприємств**
 - 2.1. Надання державної гарантії на покриття кредитів на відновлення основних засобів
 - 2.2. Впровадження державних гарантій для іноземних і вітчизняних інвесторів на відновлення чи покупку основних засобів (державна гарантія передбачає покриття витрат у випадку повторного руйнування внаслідок бойових дій)
 - 2.3. Скасувати ПДВ на імпорт технологічного обладнання, яке потрібне для відновлення виробництва в умовах руйнування чи релокації, та сировину, яка не виробляється в Україні.
 - 2.4. Скасувати норму щодо не відшкодування шкоди, заподіяної контролюючими органами внаслідок форс-мажорних обставин
 - 2.5. Забезпечити приміщення та земельні ділянки, що знаходяться в державній власності, за умовами «оренда за 1 грн» (на період до кінця 2022 року).
 - 2.6. Запровадити декларативний принцип для дозволів та ліцензій на всі галузі
- 3. Скасування валютних обмежень на зовнішню торгівлю (за експортними та імпортними контрактами).**
- 4. Сприяння розвитку експорту**
 - 4.1. Запровадити в кожному посольстві України ключові показники ефективності щодо щорічного збільшення товарообігу та притоку інвестицій з країни перебування
 - 4.2. Розширити логістику через західний кордон України для забезпечення експорту на довоєнному рівні

- 4.3. Використати державні механізми просування експорту для допомоги з отриманням експортних замовлень, у тому числі у рамках заміни російського імпорту до країн світу
- 4.4. Централізовано замінити поставки з росії та білорусі до ринку ЄС та США українськими товарами через Торгового представника України

5. Лібералізація податкової системи

- 5.1. Відновити роботу системи адміністрування ПДВ та повернення ПДВ
- 5.2. Ухвалити податкову реформу за «євроінтеграційним» сценарієм: ПДВ – 10%, зниження ПДФО до 10% (сплачує працівник або за погодженням - роботодавець), збереження військового збору (3%, сплачує роботодавець) при ліквідації ЄСВ, податок на виведений капітал 10% замість податку на прибуток.
- 5.3. При наймі на роботу тимчасово переміщених осіб звільнити таких осіб від сплати ПДФО та військового збору терміном на 3 місяці

6. Регуляторні стимули

- 6.1. Дозволити підприємствам здійснювати діяльність не за КВЕДами, якщо для такої діяльності не потрібні ліцензії чи дозволи.
- 6.2. Заборона на перевірки всього бізнесу до кінця військового стану плюс один рік, крім перевірок за зверненням громадян зі встановленням відповідальності при відсутності порушень.

7. Доступ до фінансових ресурсів

- 7.1. Розширити і спростити програми «0-5-7-9%» для широкого спектру МСБ
- 7.2. Запровадити мікрогранти (500 тисяч грн) і гранти (до 10 млн грн) для МСБ
- 7.3. Зупинити перебіг позовної давності та будь-якого іншого строку, встановленого законом чи договором, у тому числі строку на пред'явлення вимоги до поручителів, у межах якого кредитори можуть реалізовувати свої права щодо підприємств-боржників, які ініціювали процедуру вимушеної реструктуризації.
- 7.4. Заборонити примусово звертати стягнення на майно підприємства-боржника (в тому числі активи, які не є предметом застави) та майно, передане третіми особами в забезпечення виконання зобов'язань підприємства-боржника перед кредитором – фінансовою установою, на підставі виконавчих документів, а також на підставі виконавчого напису нотаріуса або шляхом будь-яких інших позасудових способів звернення стягнення.
- 7.5. Заборонити вчиняти дії з метою отримання у володіння майна підприємства-боржника чи отримання контролю над майном підприємства-боржника, в тому числі шляхом укладення будь-яких договорів.

- 7.6. Заборонити вимагати від підприємства-боржника виконання вимог кредиторів за договорами фінансування, за винятком випадків, коли таке виконання вимог погоджено між боржником та кредитором в межах процедури вимушеної реструктуризації.
- 7.7. Зобов'язати банки та/або фінансові установи надати підприємствам-боржникам, заборгованість яких забезпечена заставою (іпотекою) майна чи майном третіх осіб, відстрочку виконання зобов'язань щодо сплати кредитору грошової суми відповідно до цивільно-правового правочину (тіло кредиту) до завершення військового стану + 30 днів.
- 8. **Невідкладна приватизація державних та комунальних підприємств (окрім обмеженого переліку стратегічних)**
- 9. **Впровадження політики закупівель товарів, робіт та послуг з відновлення виключно через систему Prozorro**
- 10. **Розвиток проєктів приватно-публічного партнерства для відновлення економіки.**